

dr Wiesław Barszczewski

Wydział Nauk Ekonomicznych
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej
ORCID 0000-0002-2943-5732

dr hab. inż. Zbigniew Ciekanowski

Wydział Nauk Ekonomicznych
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej
ORCID 0000-0002-0549-894X

FUNDAMENTALIZM I EKSTREMIZM JAKO PODSTAWY TERRORYZMU ISLAMSKIEGO

FUNDAMENTALISM AND EXTREMISM AS THE BASIS OF ISLAMIC TERRORISM

Streszczenie

W artykule przedstawiono charakterystykę religii islamskiej. Następnie przybliżono problematykę fundamentalizmu oraz ekstremizmu religijnego. Ukazano różnice w postrzeganiu wartości wyznawców islamu oraz przedstawicieli świata Zachodu. Przedstawiono także motywację działania terrorystów islamskich. W zakończeniu podkreślono bezkompromisowość działań terrorystów islamskich, wynikających z interpretacji dogmatów religijnych. Wskazano na pogłębianie się różnic kulturowych oraz napięć społecznych na świecie.

Słowa kluczowe: ekstremizm, islam, fundamentalizm, religia, terrorizm

Abstract

The article presents the characteristics of the Islamic religion. Then, the issues of fundamentalism and religious extremism were discussed. The differences in the perception of the values of the followers of Islam and representatives of the Western world were shown. The motivation of the actions of Islamic terrorists was also presented. The conclusion emphasized the uncompromising nature of the actions of Islamic terrorists resulting from the interpretation of religious dogmas. It indicated the deepening of cultural differences and social tensions in the world.

Keywords: extremism, Islam, fundamentalism, religion, terrorism

Wstęp

W literaturze znajduje się wiele pozycji dotyczących problematyki terroryzmu. Bez wątpienia jest to jedno z najgroźniejszych zjawisk we współczesnym świecie. Badacze wyodrębniają różne nurty, rodzaje i źródła terroryzmu. Wśród nich znajduje się pojęcie „terroryzm islamski”. Nazwa wskazuje, że źródło tego zjawiska leży u podstaw religii islamskiej. Nasuwa się jednak refleksja, czy terroryzm, będący uosobieniem zła, okrucieństwa i bezpardonowych działań asymetrycznych, wynika jedynie z dogmatów religijnych? Większość wyznań na świecie stanowi zespoły wierzeń oraz powiązanych z nimi obrzędów i zasad moralnych preferujących pozytywne wartości. Pomimo różnic kulturowych wyznawców, przeważnie nakazują wiarę w Siłę Wyższą, wskazują wiernym określone wartości i właściwe sposoby postępowania raczej o pozytywnym charakterze. Zatem widoczne są tu pewne sprzeczności. Zadaniem niniejszego opracowania jest inferencja tego problemu.

Religia islamska

Islam jest religią monoteistyczną. Jej twórcą był Mahomet żyjący w latach 570-632. Początkowo było to wyznanie Arabów, jednak wraz z upływem czasu rozprzestrzeniło się na inne kontynenty i dziś jest drugą co do liczby wyznawców religią świata (po chrześcijaństwie). Islam wzywa do wiary wszystkich ludzi. Każdy człowiek, niezależnie od jego pochodzenia, koloru skóry, płci i miejsca zamieszkania, może zostać muzułmaninem. W islamie, który ocenia ludzi pod względem ich obowiązków i praw, są tylko dwie narodowości: „wierzący” i „niewierzący”.

Islam ma za zadanie uporządkowanie życia ludzkości, a jego struktura i zawartość mogą zaspokoić wszystkie ludzkie potrzeby. Według wyznawców to jedyny system życia i wiary, który zabezpiecza przestrzeganie praw duchowych, fizycznych, osobistych i socjalnych. Zgodnie z zasadami islamu, ludzie nigdy nie mogą być gorsi lub lepsi od siebie ze względu na rasę, kolor skóry lub przynależność do któregoś z narodów, czyli z powodów, które od nich nie zależą. Wyższość ludzi mierzy się stopniem bliskości z Bogiem, zaletami i bogobojnością. Natomiast użycie siły w kwestiach religijnych często przywodzi do hipokryzji, będącej jeszcze bardziej niebezpieczną od jawnej niewiary. A jest to kategorycznie zabronione, tak samo, jak nieszczerze oddawanie czci „na pokaz”¹. Koran wskazuje, że: „Ktokolwiek zabije człowieka, który nie zabił innego człowieka i nie szerzył zgorszenia na ziemi, ten uczyni tak, jakby zabił wszystkich ludzi. A ktokolwiek uratuje człowiekowi życie, ten uczyni tak, jakby uratował życie wszystkich ludzi”².

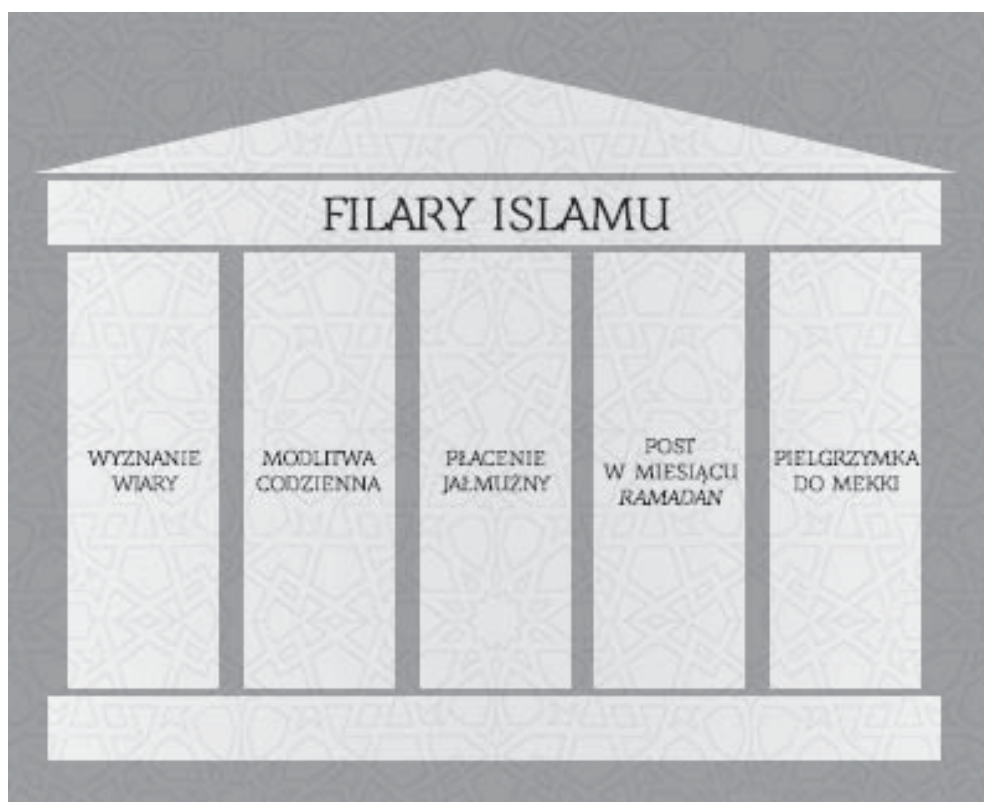
¹ M. Kaja, *Islam. Ostatnia religia objawiona*, Muzułmański Związek Religijny w RP. Najwyższe Kolegium Muzułmańskie, Białystok 1441/2019, s. 48, 50, 56.

² Koran, Sura 5. Stół zastawiony, werset 32.

Celem islamu jest uczynienie ludzi szczęśliwymi. Ci, którzy będą przestrzegać praw islamu, osiągną szczęście w tym i przyszłym życiu. Islam opiera się na trzech podstawach:

1. Iman – wiara. Wierząca osoba otrzyma pokarm duchowy, oczyści swoje serce od fałszywych przekonań religijnych i napełni je prawdziwą wiarą, pozna prawdę.
2. Amal – czyny. Jest to postępowanie człowieka. Obowiązki związane z czynami są dwojakiego rodzaju:
 - a. obowiązki człowieka wobec Stwórcy (oddawanie czci Bogu),
 - b. obowiązki ludzi wobec siebie.
3. Ahlak – etyka³.

Życie muzułmanów opiera się na pięciu filarach wynikających z islamu (Rysunek 1).

Rysunek 1. Filary Islamu.

Źródło: <http://muzulmanie.pl/Informacje/filary-islam/>

W odniesieniu do wiary pierwszym obowiązkiem każdego pełnoletniego człowieka jest poznanie swojego Stwórcy, wiara w Niego i oddawanie Mu czci. On jest Władcą wszelkiego życia, absolutnej potęgi i absolutnej woli. On chce i czyni wszystko, co sobie zażyczy. On jest Twórcą, dającym życie swoim stworzeniom,

³ S. Jazydży, *Podstawy wiedzy muzułmańskiej*, Muzułmański Związek Religijny w RP. Najwyższe Kolegium Muzułmańskie Białystok 1441/2020, s. 12.

zabierający je i znów ożywiający. To właśnie On nagradza łaskami wierne sługi i sżykuje kary dla grzeszników. Zgodnie z przekonaniem muzulmanów pewnego dnia całe ziemskie życie dobiegnie kresu i rozpocznie się życie pozagrobowe. Po śmierci wszyscy ludzie zostaną ożywieni i rozliczeni za swoje czyny. Kto wierzył i wykonywał dobre uczynki, wejdzie do Raju, a kto wszystkiemu zaprzeczał – trafi do Piekła. Najwyższy Bóg od początku zna wszystkie postęпки, których ludzie dokonują, wie o wszystkim, co dotyczy jego stworzeń. Gdy następuje ku temu czas, wszystko dzieje się tak, jak już wcześniej było Bogu wiadome⁴.

W kwestii czynów obowiązuje wiernych pięciokrotna modlitwa w ciągu dnia. O określonych porach odrywa ludzi od rutynowych spraw i służy osiągnięciu duchowego spokoju. Wiernych obowiązują także jałmużny i darowizny, które odciągają ludzi od pychy i wyniosłości. Ponadto praktykowany jest post jako forma oddawania czci, który rozpoczyna się wraz ze świtem, a kończy z zachodem słońca, polegający na powstrzymaniu się w tym czasie od przyjmowania pożywienia i picia, a także zaspokajania potrzeb płciowych. Odbywa się każdego roku i trwa 29 lub 30 dni z nastąpieniem miesiąca księżycowego – ramadanu. Wiernych obowiązuje także hadżdż – odbycie, chociaż raz w życiu pielgrzymki do Mekki. Wśród czynów zabronionych w islamie znajdują się między innymi: lichwiarstwo, spożywanie alkoholu i narkotyków oraz cudzołóstwo⁵.

Ponadto każdy muzulmanin powinien postępować etycznie, czyli troszczyć się o środowisko, czystość fizyczną i duchową oraz powstrzymywać się przed marnotrawieniem dóbr naturalnych⁶.

Islam charakteryzuje się następującymi cechami:

1. Islam to prawdziwa religia, która uczy poddania i wielbienia tylko Boga. Po niej nie będzie żadnej religii. Prawa islamu będą istnieć aż do Dnia Sądu. Ostatnim Prorokiem, który rozpowszechnił islam jest Mahomet i po nim nie będzie innych proroków.
2. Islam jest religią dla wszystkich. Prorok Mahomet przyniósł islam wszystkim narodom. Poprzedni prorocy byli posłani tylko do określonych społeczeństw. Istnieje wypowiedź Proroka, która oznacza: „Najpiękniejsze słowa, jakie wypowiedziałem ja i wszyscy prorocy przede mną – to nie ma żadnego bóstwa oprócz Allaha”.
3. Zasady islamu odpowiadają na wszystkie potrzeby ludzi.
4. Islam uznaje wszystkich proroków, którzy byli przed Mahometem i wszystkie Święte Księgi, które pojawiły się przed Koranem w ich pierwotnej, prawdziwej formie.
5. Prawa przekazane przez Proroka Mahometa, zmieniły prawa poprzednich posłańców, ponieważ tamte były zesłane dla określonych narodów na ograniczony czas. Ostatnie prawa zostały przekazane całej ludzkości i nie będą zmienione do Dnia Sądu Ostatecznego.

⁴ Por. M. Kaja, *Islam. Ostatnia religia objawiona*, Muzułmański Związek Religijny w RP. Najwyższe Kolegium Muzułmańskie, Białystok 1441/2019, s. 78, 80, 87.

⁵ Tamże, s. 93, 95, 102, 107, 110, 115.

⁶ Tamże, s. 138.

6. Islam to religia pokoju i miłości. Uczy ludzi wysokiej moralności, miłosierdzia, wzajemnego szacunku. Nawołuje do pokoju i zgody⁷.

Ponadto islam przywiązuje wielkie znaczenie do wzajemnej pomocy społecznej. Człowiek zgodnie ze swoją naturą jest istotą społeczną. Nie może żyć sam i zawsze potrzebuje innych ludzi, z którymi może nawiązać bliskie duchowe związki. Został też stworzony dla słabych, niezdolnych do zaspokojenia wszystkich swoich potrzeb. Oznacza to, że ludzie powinni żyć we wspólnocie, pomagać jeden drugiemu i wspólnie oddawać cześć Bogu⁸.

Biorąc pod uwagę zasady, cel tej religii oraz jej cechy, stwierdzić należy, że to nie sama religia islamu jest zagrożeniem, ale jej interpretacja dokonywana przez ludzi, którzy posługują się nią jako instrumentem walki ideologicznej⁹.

Zjawisko fundamentalizmu

Fundamentalizm jest zjawiskiem, które rozwinęło się w XX wieku, chociaż w każdej epoce można znaleźć ludzi charakteryzujących się niechęcią do nowoczesnych rozwiązań. Współczesny Zachód nacechowany jest racjonalizmem, natomiast część wyznawców islamu uznała tę cywilizację za zdeprawowaną, a więc bezbożną. Dlatego podjęto poszukiwania nowoczesnej formy religii i właśnie taką stał się fundamentalizm. Jego ślady można odnaleźć praktycznie w każdej epoce, jednak termin „fundamentalizm” został wprowadzony do języka dopiero na początku XX wieku. Po raz pierwszy użył go Curtis Lee Laws na Konwencji Baptistów Północy w 1920 roku w odniesieniu do tych, „którzy są gotowi odzyskać terytorium, utracone na rzecz Antychrysta i stoczyć wspaniałą bitwę w obronie fundamentów wiary”¹⁰.

Popularność ideologii fundamentalizmu islamskiego i ożywiona aktywność zwłaszcza zbrojnych ugrupowań fundamentalistycznych ściśle wiąże się z klęską prób przeniesienia rozwiązań zachodnich do krajów muzułmańskich. Dotyczy to przede wszystkim demokracji, ale także dotyczyło socjalizmu inspirowanego przez państwa bloku wschodniego. Fundamentalisci stwierdzają, że nie ma miejsca dla demokracji muzułmańskiej, jak dla muzułmańskiego socjalizmu. Islam jest tworem bożym i nie można na zasadzie kompromisu łączyć go z wytworami myśli ludzkiej, takimi jak demokracja i socjalizm¹¹. Istniejące różnice w postrzeganiu

⁷ S. Jazydży, *Podstawy wiedzy muzułmańskiej*, Muzułmański Związek Religijny w RP. Najwyższe Kolegium Muzułmańskie Białystok 1441/2020, s. 13.

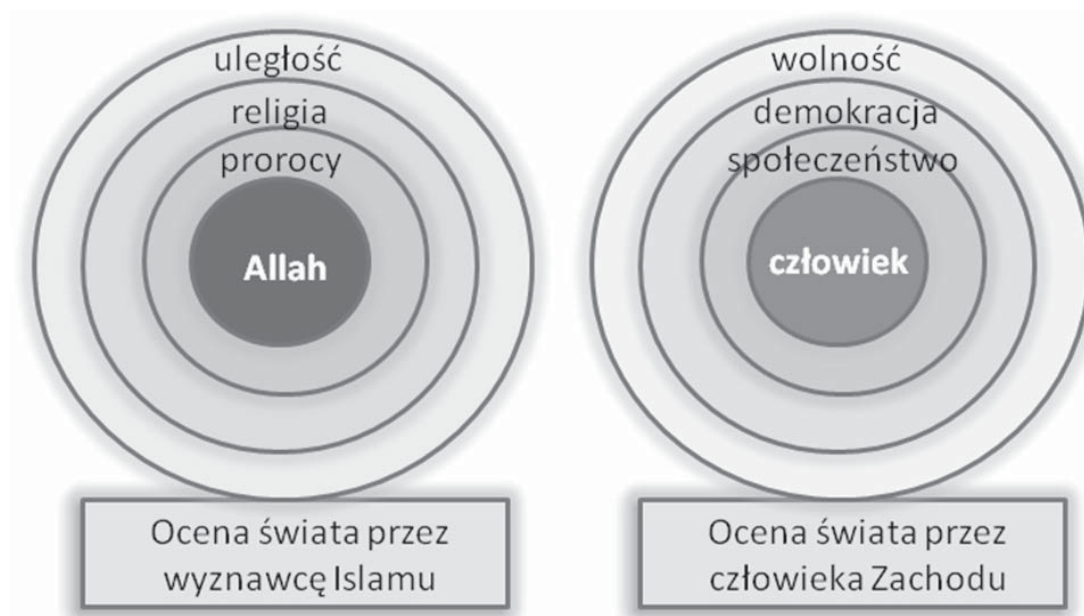
⁸ M. Kaja, *Islam. Ostatnia religia objawiona*, Muzułmański Związek Religijny w RP. Najwyższe Kolegium Muzułmańskie, Białystok 1441/2019 s. 67.

⁹ Por. E. Wnuk-Lisowska, *Fundamentalizm i dżihad. Groźna twarz islamu?*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, nr 36/2003 – Religie a wojna i terroryzm, (red.), J. Drabiny, Kraków 2003, s. 118.

¹⁰ K. Armstrong, *W imię Boga. Fundamentalizm w judaizmie, chrześcijaństwie i islamie*, W.A.B. Warszawa 2005, s. 253.

¹¹ K. Dziubka, B. Szlachta, L. M. Nijakowski, *Idee i ideologie we współczesnym świecie*, PWN, Warszawa 2008, s. 94-95.

wartości wpływają na pogłębianie przepaści w mentalności między fundamentalistami muzułmańskimi, a ludźmi świata Zachodu (Rysunek 2).

Rysunek 2. Różnice w postrzeganiu świata w kulturze Islamu i Zachodu.

Źródło: Opracowanie własne

Determinację fundamentalistów pogłębia świadomość, że nie będą mogli doścignąć nowoczesnego świata. Zachodnie wartości przyniosły im rozczarowanie, ponieważ demokracja, suwerenność czy wolność nie przyjęły się na gruncie muzułmańskim, nie poprawiły losu ludzi. Istnieje, więc konieczność wycofania się, powrotu do korzeni i szukania możliwości osiągnięcia lepszej rzeczywistości. Zdaniem fundamentalistów jest to możliwe dzięki realizacji następujących założeń:

- Chęci powrotu do modelu „szczęśliwego społeczeństwa”, jaki rzekomo miał funkcjonować w Arabii w VII w. Proste i religijne życie w mało zróżnicowanej materialnie wspólnotie wiernych.
- Odwołania się do Koranu jako jedynego prawdziwego i wiarygodnego źródła prawa i obyczajów, a także wyroczni we wszystkich dziedzinach życia.
- Pewności fundamentalistów, że jedynie oni posiadli dostęp do „prawdy objawionej”, a innych nieprawowiernych należy poddać kontroli i restrykcjom.
- Relacje, dialog i kontakty z przedstawicielami innych religii są wyrazem słabości i mogą występować jedynie jako element doraźnej taktyki.
- Zasadą działania jest idea dżihadu, rozumianego jako „święta wojna” – świetlana perspektywa życia wiecznego w przypadku śmierci za wiarę, czyni ich męczennikami, wędrującymi wprost do raju. Dżihad ma doprowadzić do poszerzenia władzy Boga na całym świecie.

- Przeciwnikiem jest cała zachodnia cywilizacja (ale tylko najbardziej skrajni odrzucają zdobycze zachodniej myśli technologicznej – telefon, Internet, telewizja). Wspólny mianownik, to krytyka zachodniego systemu wartości.
- W życiu społecznym dominują interesy i wartości grupowe nad indywidualnymi – prawa rodziny, klanu, czy plemienia są ważniejsze od praw jednostki.
- Rodzina patriarchalna jest najlepszą formą organizacji życia rodzinnego (kobieta jako stworzenie mniej doskonałe od mężczyzny posiada zakaz uczestniczenia w życiu publicznym).
- Ustalenia wspólnoty są prawem.
- Cel ostateczny – utworzenie państwa muzułmańskiego na świecie¹².

Jedna z definicji określa pojęcie fundamentalizmu mianem powrotu do źródeł religii i jej fundamentów. A zatem fundamentaliści dążą do pierwotnej wiary, pochodzącej z czasów przodków, pozbawionej jakichkolwiek zmian czy interpretacji¹³. W innym ujęciu fundamentalizm jest reakcją na szerzący się proces postępu i zmian społecznych oraz ich konsekwencje, jak poczucie utraty tożsamości przez tradycyjne wspólnoty¹⁴. Zjawisko fundamentalizmu wiąże się z usprawiedliwieniem agresji i przemocy poprzez ich sakralizację. Tłumaczy podejmowanie zbrojnych działań dla ustanowienia teokratycznych systemów politycznych, ponieważ umożliwia powrót do fundamentów wiary na drodze walki zbrojnej, do budowy państwa opartego na wzorcach wynikających z religii i powrotu w instytucjach państwowych, społecznych i prawnych do norm religijnych¹⁵.

Można przyjąć, że główną cechą fundamentalizmu jest podejmowanie walki w wyniku kryzysu wartości duchowych, walki dobra ze złem, postrzeganej jako walkę o przetrwanie religii, tożsamości i kultury. Fundamentalizm można, więc identyfikować jako religijną ideologię rewolucyjną. W tym kontekście rewolucja islamistyczna, odwołując się do podstaw wiary, nade wszystko powinna polegać na indywidualnym przechodzeniu na islam, prowadzącym się do drobiazgowego postrzegania szariat¹⁶.

Ekstremizm religijny

Ekstremizm (łac. *extremus* – najdalszy, skrajny) oznacza hołdowanie skrajnym poglądom, stosowanie krańcowych, ostatecznych środków (np. przemocy, terro-

¹² Zob. M. Kubiak, *Oblicza współczesnego fundamentalizmu. Fundamentalizm judaistyczny i muzułmański*, w: red. R. Rosa, *Edukacja dla bezpieczeństwa – bezpieczeństwo w edukacji*, UPH, Siedlce 2010, s. 189-191.

¹³ Por. J. Piwowarski, J. Depo, P. Pajorski, *Fundamentalizm islamski a terroryzm w XXI w.* APEIRON, Kraków 2015, s. 61.

¹⁴ Tamże, s. 62.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Zob. M. Kubiak, *Oblicza współczesnego fundamentalizmu. Fundamentalizm judaistyczny i muzułmański*, w: red. R. Rosa, *Edukacja dla bezpieczeństwa – bezpieczeństwo w edukacji*, UPH, Siedlce 2010, s. 187.

ru) dla osiągnięcia celu politycznego, ekonomicznego, czy ideologicznego¹⁷. Przyczyny wielu współczesnych rozległych konfliktów i nienawiści wynikają z różnic kulturowych, szczególnie zaś religijnych. Religia staje się ważnym ogniskiem konfliktów. Podstawą ekstremizmu religijnego może być fundamentalizm, który źle interpretowany i wyolbrzymiany prowadzi do wypaczenia zasad religii i jej obyczajów, stawiając za priorytet pozycję religii na świecie. Podkreśla jednocześnie konieczność jej ekspansji oraz eliminowania elementów jej zagrażających, bądź uniemożliwiających realizację przyjętych idei i koncepcji opartych na skrajnym przywiązaniu do wiary i oddaniu się jej bez reszty.

Ekstremiści nawołują do bezkompromisowej walki z niewiernymi opierając się na wybiórczo interpretowanych fragmentach Koranu, np: „Walczcie na drodze Boga z tymi, którzy walczą przeciwko wam, lecz nie bądźcie napastnikami. Bóg nie miłuje tych, którzy są napastnikami. I zabijajcie ich, gdziekolwiek ich spotkacie. Wyganiajcie ich stamtąd, skąd oni was wygnali. Prześladowanie jest gorsze od zabicia! Nie walczcie jednak z nimi przy Świętym Mecze, chyba, że oni zaczną was tam zwalczać. Jeśli walczą przeciwko wam, wtedy ich zabijajcie. Taka jest odpłata niewiernym! A jeśli się powstrzymają, to Bóg jest Przebaczający, Miłosiwy. Walczcie z nimi, aż zakończy się prześladowanie, a religia będzie należeć do Boga. I jeśli oni się powstrzymają, to niech nie będzie wrogości, jak tylko wobec ciemieńców!”¹⁸.

Ekstremistów charakteryzuje absolutny brak empatii i tolerancji dla odmienności o podłożu duchowym. Przemilczają pokojowe wersety świętej księgi podkreślając, że pokój jest możliwy dopiero po całkowitym, globalnym zwycięstwie islamu. Najbardziej radykalni wyznawcy nie cenią poza religią żadnych innych wartości, natomiast posługują się nią jako instrumentem walki ideologicznej. Natomiast ich stronnicy nie dostrzegają, że są instrumentalnie wykorzystywani i co istotne – trudno jest ich o tym przekonać. Żywią przekonanie, że śmierć w dżihadzie jest jedynie słuszną formą poświęcenia życia dla świętej wiary i Allaha. Wierzą, że ginąc z wezwaniem na ustach: „*fi sabil Allah*”, podążają za nim wprost do raju¹⁹.

Terroryzm islamski

W wyniku upolitycznienia religii dochodzi do przesunięcia wartości. To, co powinno się znajdować w sferze sacrum (wierzenia, praktyki religijne i życie duchowe wiernych), przenika do sfery profanum (sfery świeckości, życia materialnego). Fundamentalisci islamscy w odpowiedzi na wartości uznawane w krajach Zachodu, narzucają swoje postrzeganie rzeczywistości i swoje wzorce postępowania ludzi i to niekoniecznie wyznawców tej samej religii. Fundamentalizm wprowadzie

¹⁷ Encyklopedia PWN, Warszawa 1997, s. 204.

¹⁸ Koran, surra 2 Krowa, werset 190-193.

¹⁹ J. Piwowarski, J. Depo, P. Pajorski, *Fundamentalizm islamski a terroryzm w XXI w.* APEIRON, Kraków 2015, s. 81.

odwołuje się do podstaw religii z czasów jej największej świetności, jednak często zmitologizowanej. Wskazuje święte księgi jako jedyne właściwe źródło wiedzy i porządku społecznego, a w następstwie nawołuje do przemocy rzekomo w imię zasad religijnych, a właściwie realizacji politycznych celów.

Natomiast Zachód przekonany o swojej wyższości cywilizacyjnej oraz misji jej szerzenia, stara się zakorzenić w krajach muzułmańskich własne wartości i zasady współpracy. Relacje między krajami muzułmańskimi a Zachodem są, zatem rozpatrywane jako swoiste zderzenie cywilizacji, a wręcz dominacji Zachodu nad krajami muzułmańskimi. Zdaniem fundamentalistów przykładami dominacji Zachodu na muzułmańskim Bliskim i Dalekim Wschodzie są: inwazja USA na Irak, a następnie wycofanie wojsk i pozostawienie tego państwa własnemu losowi, podobnie wojna w Afganistanie, a także wsparcie USA dla Izraela²⁰. Fundamentalisci i ekstremiści muzułmańscy uznali, że islam w dzisiejszej formie nie ma racji bytu. Powodem są narastające w nim zjawiska, których wcześniej nie było. Nawołują, zatem, by korzystać jedynie z tradycji przodków, a wszelkie zmiany i innowacje odrzucić, ponieważ jedynie pierwotny, czysty kształt religii islamskiej i własna tożsamość kulturowa są najdoskonalszymi i jedynymi wartościami. Uznali, że agresywne działania Zachodu wymagają zdecydowanej reakcji, ponieważ muzułmanie nie mogą sprostać wyzwaniom współczesnego świata, nawet, jeśli przejmą wszystkie jego wartości. Środkiem do realizacji fundamentalistycznych koncepcji jest terroryzm.

Etymologia słowa „terroryzm” pochodzi ze starożytnego języka indyjskiego (sanskrytu), w którym słowo *tras* oznaczało drzeć, a później w języku greckim słowo *tereo* posiadało takie samo znaczenie. Obecnie w literaturze funkcjonuje wiele definicji tego zjawiska. Jedna z nich określa terroryzm jako zaplanowaną, zorganizowaną i przeważnie uzasadnioną ideologicznie, lub też posiadającą polityczne podłoże motywacyjne działalność osób lub grup (...), opartą na zastosowaniu środków fizycznych, które naruszają dobra osób postronnych, innymi słowy takich, które nie dały wyrazu swemu negatywnemu nastawieniu do aktu terrorystycznego, jego celu lub uzasadnienia, ani nawet do określonej ideologii czy zapatrywań²¹. Przyjmuje się również, że terroryzm to bezprawne użycie, a także groźba użycia siły czy przemocy wobec osoby lub mienia, w celu wymuszenia lub zastraszenia rządów czy społeczeństw, dla osiągnięcia celów politycznych, religijnych czy ideologicznych.

Przy pomocy działań opisanych w powyższych definicjach fundamentalisci islamscy dają odpór potędze i wzrastającym wpływom Zachodu w świecie arabskim. To agresywna odpowiedź stanowiąca jednocześnie próbę narzucania światu rozwiązań przyjętych w świecie muzułmańskim. Jednak to nie religia doprowadziła do ekstremizmu ruchu fundamentalistycznego. To charyzmatyczni przywódcy fundamentalistyczni spowodowali, że doszły w nim do głosu grupy optujące za przywróceniem, ich zdaniem, właściwych stosunków społecznych drogą przemo-

²⁰ Tamże, s. 87-88.

²¹ G. Kędzierska (red.), *Organizacyjne i prawne aspekty działań antyterrorystycznych*, Wyd. WSPol., Szczecino 2002, s. 8.

cy²². Działania grup fundamentalistycznych mają swoje źródła w założeniach wysuwanych z dogmatów wiary islamskiej. Podkreślić jednak należy, że Koran nigdy nie akceptował zabijania niewinnych ludzi, zarówno niebędących muzułmanami, ani tym bardziej „swych braci w wierze”. Podłożem ekstremistycznych interpretacji doktryn islamu jest ustalony podział świata na dwa przeciwstawne obozy: Dar al-islam (Świat islamu) i Dar al-harb (Świat wojny – czyli miejsca, które nie akceptują islamskiej religii i znajdują się pod rządami niewiernych). Ten model jest właśnie powodem ciągłego nawoływania do „zbrojnej świętej wojny” (dżiha-du) i głoszenia konieczności zbrojnej konfrontacji z pogaństwem, ignorancją i nie uznawaniem władzy Boga nad światem. Wprawdzie zgodnie z naukami Mahometa zadawanie śmierci innym jest złe i niegodne, ale znoszenie fitna (prześladowań i ucisku) jest jeszcze gorsze. I chociaż w islamie pojmowanie walki jest akcentowane jako obrona konieczna, to jednak w ujęciu fundamentalnych ekstremistów postawa Zachodu stanowi usprawiedliwienie do zabijania ludzi – wyimaginowanych wrogów islamu – dla stworzenia wielkiej wspólnoty muzułmańskiej²³.

Należy podkreślić, że nawoływania fundamentalistów znajdują zainteresowanie u wielu przeżywających egzystencjalny kryzys muzułmanów. Utrzymujące się odczucia poniżenia i frustracji często popychają ich ku przemocy i terroryzmowi.

Celem zamachu terrorystycznego jest wywołanie efektu psychologicznego, a nie sama przemoc, która nabiera charakteru symbolicznego – propagandowego. Terrorystom chodzi głównie o jak najgłębsze psychiczne konsekwencje ataków, a nie wyłącznie o ich bezpośrednie fizyczne skutki. Te muszą spełnić tylko jeden warunek: spektakularności i szoku. Akt terrorystyczny jest aktem medialnym i aby spełnił swoją rolę, musi przyciągnąć uwagę opinii publicznej oraz wywołać zakładany efekt zastraszenia. Zatem musi być widowiskowy i szokujący. Dlatego też przy wyborze celu ataku terrorystycznego kładziony jest nacisk na bezbronność i niewinność ofiar, czy też ich przypadkowy dobór²⁴.

Podsumowanie

Terroryzm przeznaczony jest dla widzów-obserwatorów, a nie dla bezpośrednich ofiar. Jest, więc swoistą sceną, teatrem, gdzie wykorzystuje się przemoc dla efektu, a nie dla wyniku; czyli ofiary, która może być zupełnie niezwiązana z celem działania terrorystów. Okrucieństwo i bezkompromisowość terrorystów powodują, że społeczeństwa w wielu państwach, a także politycy i media, prezentują opinie charakteryzujące się niechęcią, czy wręcz wrogością wobec muzułmanów. Obserwuje się obecnie stany społecznych i politycznych napięć przekształcające się we wzajemne ataki. Im bardziej piętnowane są działania terrorystów, z tym

²² J. Piwowarski, J. Depo, P. Pajorski, *Fundamentalizm islamski a terroryzm w XXI w.* APEIRON, Kraków 2015, s. 66.

²³ Tamże, s. 70-76.

²⁴ Zob. T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 21, 27, 30.

większym spotykają się odzewem. Im szerszy zakres przybiera wojna Zachodu ze zjawiskiem terroryzmu, tym więcej argumentów dostarcza fundamentalistom islamskim do szerzenia idei konieczności prowadzenia walki w obronie religii, stanowiąc swoiste „paliwo” do działania. W całokształcie tych procesów spychane zostają na margines właściwe doktryny islamu, a powoływanie się przez fundamentalistycznych ekstremistów na odpowiednio wybrane zapisy Koranu, wypacza właściwy sens religii i jednocześnie wpływa negatywnie na wizerunek wszystkich wyznawców oraz relacje z innymi społecznościami na świecie. Prowadzi do zwiększania się liczby ofiar ataków terrorystycznych, do pogłębiania się różnic społecznych i antagonizmów. Uszczerbku doznają wartości kulturowe różnych społeczności. Radykalizm muzułmańskich fundamentalistów doprowadził do przekroczenia granic tolerancyjności, przyzwoitości i wolności, czego efektem jest sytuacja, w której można mówić o konfrontacji religii islamu z resztą świata.

Bibliografia:

1. Aleksandrowicz T., *Terroryzm międzynarodowy*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
2. Armstrong K., *W imię Boga. Fundamentalizm w judaizmie, chrześcijaństwie i islamie*, W.A.B. Warszawa 2005.
3. Dziubka K., Szlachta B., Nijakowski L. M., *Idee i ideologie we współczesnym świecie*, PWN, Warszawa 2008.
4. Encyklopedia PWN, Warszawa 1997.
5. Jazydży S., *Podstawy wiedzy muzułmańskiej*, Muzułmański Związek Religijny w RP. Najwyższe Kolegium Muzułmańskie Białystok 1441/2020.
6. Kaja M., *Islam. Ostatnia religia objawiona*, Muzułmański Związek Religijny w RP. Najwyższe Kolegium Muzułmańskie, Białystok 1441/2019.
7. Kędzierska G. (red.), *Organizacyjne i prawne aspekty działań antyterrorystycznych*, Wyd. WSPol., Szczytno 2002.
8. Koran.
9. Kubiak M., *Oblicza współczesnego fundamentalizmu. Fundamentalizm judaistyczny i muzułmański*, w: red. R. Rosa, *Edukacja dla bezpieczeństwa – bezpieczeństwo w edukacji*, UPH, Siedlce 2010.
10. Piwowarski J., Depo J., Pajorski P., *Fundamentalizm islamski a terroryzm w XXI w.* APE-IRON, Kraków 2015.
11. Wnuk-Lisowska E., *Fundamentalizm i dżihad. Groźna twarz islamu?*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, nr 36/2003 – Religie a wojna i terroryzm, (red.), J. Drabiny, Kraków 2003.